

-К.: Наукова думка, 1986. -Т.І. -с.399/.

У 1904 році В.Гнатюк повідомляє про вихід у світ окремих пісень з "Іліади" Гомера у перекладі Петра Байди /Ніщинського/ і відзначає, що видання "Омирової "Ільйонянки" С.Руданського не усунуло потреби видання перекладу П.Ніщинського, оскільки обидва переклади дуже відрізняються один від одного /ЛНВ, т.ХVII, кн.ІХ, с. 180-181/.

Рецензуючи переклади античних поезій українською мовою, В.Гнатюк не аналізує їх детально, не зіставляє з оригіналами. Мета рецензента, на нашу думку, - повернути увагу широких кіл читачів, особливо молоді, до читання кращих зразків світової літератури саме в українських перекладах.

ДМИТРО СКІЛЬСЬКИЙ

/ Тернопільський педінститут/

ПУБЛІЦИСТИЧНІ ПРАЦІ ВОЛОДИМИРА
ГНАТЮКА ПРО ОСВІТУ НА УКРАЇНІ

Незважаючи на величезну фольклористичну, етнографічну, видавничу діяльність, В.Гнатюк не залишив поза увагою і питання народної освіти і в своїх публіцистичних статтях висловив цінні думки щодо її дальшого поступу. Він з гіркістю зазначав, що в Галичині, Закарпатті, Буковині, на російській Україні народ в селах "мало або й зовсім непросвічений, полишений сам собі на волю без ніякого провodu інтелігентних людей"./Етнографічний збірник. Т.6.Львів, 1899, с. 3/. Значна кількість народних шкіл в Галичині існувала лише на папері, вони були фактично не українські, а переважно ут-раквістичні /польсько-українські/, за винятком незначної частини більшекласових шкіл в містах. Немає зовсім українських виділових, фахових, рільничих шкіл, учительських семінарій, реальних, вищих

шкіл, за винятком чотирьох гімназій, але це капля в морі "у порівнянню до числа руської людности".

Конкретний аналіз стану освіти на заході України дозволив Гнатюкові зробити висновок, що "міякий нарід не упосліджений так у шкільництві в Австрії, як русини". /Справа українсько-руської гімназії в Станіславові. Літературно-науковий вісник. Т. 19. Львів, 1902, с. 119/. Австро-польські шовіністи всяко перешкоджали розвитку української школи, висували і відстоювали наївні аргументи: некультурність українців, гайдамащина, брак учителів, брак учнів, племінна ненависть і антагонізм, лагідна класифікація і т.д. Вони потрібні їм для того, щоб більше гімназій відкривати для молоді польської національності. Тому з гімназій виходить "найбільше польської інтелігенції, вона заливає нас і не тільки випихає з усіх позицій, але не допускає до ніякого, найменшого, національного розвитку" /Там же, с. 120/. Протидіяти цьому можна і треба шляхом заснування українських приватних гімназій з обов'язковим поступовим переведенням їх на державний кошт.

Не кращі справи в галузі народної освіти були і на Буковині. Хоч українці становили більшість населення краю /як і в Галичині/, то "в шкільництві покривджені вони як і галицькі русини" /Народні школи на Буковині. Літературно-науковий вісник, Т. 6. Львів, 1899, с. 195/.

У 1897/1898 н.р. всього було 349 шкіл: 3 з них українських 147 з 276 класами, волоських 137 з 301 класом, мішаних 73 з 291 класом. Дітей шкільного віку на один клас припадало: українських 143, фактично вчилася 97, волоських 105, фактично вчилася 77, німецьких 69, фактично вчилася 52. Волохи і німці мали значно більше класів, ніж українці, і на них припадало значно менше дітей. Звідси цілком зрозуміло, що менша кількість учнів у класах "більше причиниться до корисної науки, ніж коли класи переповнені" /Там же

с. 195/.

В.Гнатюк неодноразово підкреслював велике значення "відного шкільництва", бо іншомовне - чуже українській нації і "причиняється тільки до денационалізації" /Наша школа. Літературно-науковий вісник. Т.48. Львів, 1909, с. 201/.

Опираючись на міркування "знаних" педагогів А.Дістервега і К.Ушинського, він зазначав, що найкращим способом виховання є національне. Останній з них висловив думку, що "московська школа в українському селі нижша від народу, безсила й некористна, доброго сліду не кине, бо спиняє в дитини розвиток, душу ж не розвиває, а псує; огидний жаргон, що вона виробляє, здатний хиба, щоб ябеду скласти; ся школа за малим не пекло дитині" /Часописи українсько-руські. Записи Наукового Товариства ім. Шевченка. Т.16, Львів, 1897, с. 8/. Російський уряд зацікавлений, щоб селянина якнайдовше в темноті держати. На російській Україні немає шкіл з українською мовою навчання і національною літературою. Ті книжки, які дозволяє уряд, діти або зовсім не розуміють, або розуміють неправильно. Для них залишається чужим у навчальних книгах, окрім слів "зміст, стиль, світогляд". Вони насичені "фальшивою історією, "святими писаннями", політичними статтями, писаними в честь царя" /Там же, с. 8/. Таке навчання не розвиває розумові сили дітей, а ще більше притуплює їх; воно для них "не є чимось приємним, але найгіршим лихом" /Там же, с.8/.

Школа на російській Україні, завданням якої є пропаганда "самодержавя, православя, народности", вчить учнів "гордувати своєю мовою, винародовлює їх, деморалізує" /Там же, с. 8/. Запобігти цьому можна лише "зворушенем мас народних просвітою". А станеться це тоді, коли українська інтелігенція "повернеться до мови й духу своєї нації" /Там же, с. 8/.

Вивчення української мови в середніх школах, викладання нею

різних предметів надзвичайно важливе з точки зору національності, воно сприятиме оволодінню кожним учнем літературною нормою рідного слова. Але ця справа поставлена в школі погано. Часто учень, що володіє літературною мовою, в школі псує її і після закінчення навчання не зміє правильно писати, висловлюватись. Спричинено це тим, що вчителі ґрунтовно не вчать, бо й самі добре не знають, та використовуються недосконалі підручники. Адже "доси нема у нас порядної наукової граматики нашої мови і повного словаря ..." /Галицько-руські народні приповідки. Літературно-науковий вісник. Т. 48. Львів, 1909, с. 408-409/.

Для вивчення рідного слова треба використовувати твори письменників, написані літературною мовою, граматики і словники, але головним джерелом його засвоєння повинна стати народна словесність, яка містить "невичерпну копальню" для кожного, хто хоче пізнати українську мову у всіх її відтінках. Український фольклор /усна словесність/ - "найбагатший і найгарніший у слов'янщині" /В справі науки української мови в середніх школах. Наша школа, 1913, № 6, с. 343/. У ній є "такі гарні і такі високоартистичні твори, які можуть рівнятися з найгарнішими творами найвизначніших поетів" /Там же, с. 344/. Їм властиве незвичайне багатство мови, висловів, поетичних образів, символів, порівнянь і т.д., тому дуже сильно впливають на учнів. Однак у тодішніх школах не тільки панували фальшиві поняття про фольклор, але навіть не було "одностайної думки, як його вчити та яка мета науки" /Там же, с. 343/. Для повноцінного вивчення усної словесності в середніх школах треба створити для учнів спеціальний підручник, який включав би найяскравіші зразки всіх її жанрів та народних говірок. Тільки ґрунтовне засвоєння народної творчості в школі, на думку вченого, приведе до зміни неправильного погляду, що вона не може дати інтелігентові ніякої духовної поживи, бо вийшла з такого низького і темного сере-

довища, де культурній людині нема чого шукати, немає чого вчитися.

Дуже важливо, щоб учителі насамперед любили свій предмет, цінили його і цю любов і захоплення ним передавали учням. Це вимагав, щоб учителі належали до наукових товариств, були забезпечені відповідними виданнями, слідкували за появою нової літератури з предмета, ґрунтовно опрацьовували її з олівцем в руці. Звичайно, недостатньо вчителеві знати лише назви нових видаць, ніколи їх не бачити і не читати.

Торкаючись вищої освіти, В.Гнатюк зазначав, що Львівський університет повинен бути українським, з викладанням рідною мовою "відповідно до потреб українсько-руського населення Галичини". /Справа українсько-руського університету у Львові. Літературно-науковий вісник. Т. 7. Львів, 1899, с. III/. Для цього треба збільшувати кількість україномовних кафедр на всіх факультетах. Але "Галицький сойм з польською більшістю всяко перешкоджав цьому". Тому не тільки не збільшували таких кафедр, а й "Існуючі вже не обсаджували цілими роками" /Там же, с. III/. Професорів української національності "зіпхали на підрядне становище", не вибирали ніколи їх ректорами, за винятком таких, що "звуться *gente Rutheni, natione Poloni*", не допускали українців "до габілітації або відпалювали їх при іспитах", хоч самі кандидати складали іспити при інших університетах дуже добре; довели до того, що "русини дістають університетські ступені не у Львові, стають професорами по чужих університетах і там доходять до значіння учених з європейською славою" /Там же, с. II2/.

Ґрунтовний аналіз освітньої справи на Україні дозволив В.Гнатюку пересвідчитись у її незадовільному стані та прийти до висновку, що треба "піднести українське шкільництво до того ступеня, на яким стоїть воно в інших культурних народів" /Наша школа.

Літературно-науковий вісник. Т. 48. Львів, 1909, с. 201/. Ця думка залишається актуальною і тепер, вона ніби сказана про сучасну українську школу, яка шукає шляхів перебудови і оновлення.

ДМИТРО ГЕРЦЮК

/Львівський університет
ім. І.Франка/

В.ГНАТЮК І ПИТАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ В ГАЛИЧИНІ

Доля так розпорядилася, що В.Гнатюку безпосередньо в школі довелося попрацювати дуже короткий час. Після закінчення у 1897 р. Львівського університету він отримав посаду вчителя гімназії, але вже через рік змушений був відійти від педагогічної діяльності, і як виявилось пізніше, назовсім. Причиною цього послужив той факт, що шкільним властям не сподобалася надмірна активність молодого учителя, яку він проявив, ставши одним із організаторів святкування 25-ліття літературної творчості І.Франка. Краща шкільна рада вирішила перевести В.Гнатюка на роботу до самбірської гімназії, але на нове місце призначення він так і не прибув, а за порадою М.Грушевського приступив до праці в Науковому Товаристві ім.Т.Шевченка, якому і присвятив все своє життя.

Незважаючи на відхід від педагогічної діяльності, В.Гнатюк не випускав з поля зору питань галицького шкільництва. З одного боку, таке зацікавлення було властиве передовій частині галицької інтелігенції, до якої без сумніву належав В.Гнатюк, яка розуміла вагу і значення школи й освіти для народу. З другого ж боку, в особі В.Гнатюка, аналізуючи його багаточисленні публікації на педагогічні теми, ми бачимо людину, яка не лише проявляла певний інтерес до даної проблеми, але й брала активну участь у боротьбі за українську школу.